

kušenjski in neizkušenjski neovrgljiv obstoj tolikih in tolikih zmot človeštva. Ravno tako že v smislu moje zgorajšnje argumentacije to pojmovanje spoznavanja sámo tudi ne dopušča njegove, končne definicije filozofije kot sinteze (između transcendentnoga i imanentno danoga...): pojma transcendentno in imanentno slonita za avtorja vendar na pogrešni «metabazi» tradicije, kar pa mora veljati torej tudi za pojem sinteze med transcendentnim in imanentnim; za kogar je recimo prazna beseda le zadnje dvoje, za tega tudi prvo ne sme nič pomeniti. —

Izrečno pa še pripomnim, da sem s tem podal na kratko in provizorično le svoje strokovno stališče napram problematiki avtorjevega spisa, a nikkake zadevne «ocene». Ravno nenavadna resnost, sevajoča iz tega spisa, me je napotila, da ga nisem le en passant prečital; zato ga sam vsakemu najtopleje priporočam, čeprav predpostavlja točno umevanje njegovega besedila že precejšnjo filozofsko naobrazbo.

France Veber.

KRONIKA.

»Měšťanská beseda« in Jugoslovani v Pragi. Povsod na svetu se zbirajo člani kakega naroda ali kake države izven svoje domovine v svojih društvih. To potrebo so čutili tudi Srbi, Hrvati in Slovenci v Pragi, katerih je več nego se je mislilo. Ko so se na vabilo g. ministra Hribarja sešli 13. januarja v jugoslovanskem poslaništvu, so bili hitro složni v tem, da se morajo redno shajati, prirejati domače zabave in biti družabna podpora mladini, katere je mnogo na praških visokih šolah. Posebno je treba nekaj naglašati, kar velja povsod. Mi smo mlada in dosti velika država od Triglava do makedonskih polj, od Subotice do albanskih gor, od Jadranskega morja do Timoka in Strumice. Koliko lepot in bogastev je na tem prostranstvu, ali tudi razlik in nedostatkov! Zovemo se eden narod, ali imamo tri imena, dva državna jezika, tri vere v samem narodu in še povrh vere naših naseljencev, a zgodovina nas je postavila med vzhod in zapad ter nas razcepila po raznih državah in provincijah. Danes smo ujedinjeni, ali vendar narod, ki še le nastaja. Naša dolžnost je torej, da povsod in vselej mislimo in delujemo za to, kako bi to edinstvo dostavili in popolnili, kako bi utrdili in ojačili našo državo. Zaradi tega je treba zblíževanja, posebno v tako velikem in kulturnem mestu kakor je Praga, kjer nahajamo toliko dobrih primerov za državno, kulturno in gospodarsko življenje. Tu se morajo rojaki poučevati v razgovorih in s predavanji, privajati se svojim jezikom, čitati različne svoje časnike in še bolj resne časopise in revije.

Poleg stalne organizacije je treba tudi stalnih prostorov. Danes bi jih bilo težko najti, ali šlo bi tudi to in neki državljani je ponudil sam pohištvo za štiri sobe. Na to se bo dalo misliti, ako si enkrat Jugoslavija postavi lastni dom, za poslanstvo in konzulat; pri tej priliki bi država mogla ugoditi, ako poslopje postavi obširneje, tudi jugoslovanskim društvom in zavodom. Za sedaj pa je vodila večino ideja, da se kot člani pridružimo kakemu češkemu društvu, ki so nas zvala pod svojo streho, in osnujemo tamkaj svojo samostalno skupino. Tako je nastalo »Jugoslovensko kolo ,Měšťanske besede« v Pragi, ki je imelo 22. januarja svoje prvo zborovanje in 25. februarja prvo

zabavo z najlepšim uspehom. Vsakemu Slovanu razumljivo ime nas spominja na naše državne očete, na zagrebške Ilirce, ki so zvali vse južne Slovane v svoje «ilirsko kolo».

«Měšťanská beseda» je najstarše in najzaslužnejše društvo, ki ima kot predstavnik češkega življenja v Pragi za seboj že 75 let. Z velikimi težavami so si v predmarčni Avstriji osnovali praški meščani svoje središče l. 1845., ki se je slavnostno odprlo 31. januarja 1846. O njegovem pomenu priča najbolj jasno to, da je pri njegovi petindvajsetletnici imel slavnostni govor oče češkega naroda Fr. Palacký, pri petdesetletnici dr. Rieger in pri petinsedemdesetletnici v januarju t. l. dr. K. Kramář. V tem središču se je l. 1861. osnoval volilni odbor, ki je dal Pragi njeno slovansko lice, tu so se rodila razna kulturna društva, ki so služila tudi našim za vzor, kakor pevsko društvo «Hlahol» in praški «Sokol».

Mi pa nahajamo še mnogo drugih nam dragih spominov v letopisih «Měšťanske besede» od njenega početka. Pri slavnostnem banketu, s katerim so praški meščani odprli svoje društvo, so sedeli na prvih mestih Jungmann, Palacký in Pavel Šafařík. Velike buditelje češkega naroda spoštujemo tudi mi, Šafařík pa je še posebej naš, kajti poleg Jana Kollárja je izmed Čehov Jugoslovane najbolj on prebujal s svojimi spisi, od l. 1819. do 1833. je učil srbsko mladino na gimnaziji v Novem Sadu, napisal nam je prvo zgodovino jugoslovanske književnosti, zbiral in izdal je stare jugoslovanske spomenike.

Prvi predsednik «Měšťanske besede» je bil odvetnik dr. Josef Frič. L. 1845., ko so se praški rodoljubi še borili za potrditev pravih svojega društva, je bil daljši čas pri njem gost naš pesnik Stanko Vraz, najidealnejši Jugoslovane one dobe. On nam priča, kaj nam je bila Praga že takrat, kajti njegova duša je hrepenela po nji bolj «nego duša pobožnog čověka za Rimom ili Jeruzalemom» (Děla V. 340). In ni se varal. Preživel je srečne dneve med češkimi učenjaki, pisatelji in rodoljubi. Posebno nam o tem priča pismo, ki ga je pisal dr. Friču v decembru 1845 (Časopis Českého Musea 1916, str. 314), kjer nahajamo tudi živo sliko cele mnogoštevilne rodbine takratnega prvaka češkega meščanstva v Pragi.

V spominski knjigi «Měšťanske besede» čitamo že v njenem prvem letu (1846) podpis dr. Ljudevita Gaja, ki je mogel Pražanom pripovedovati, da ima Zagreb podobno društvo že od l. 1838. v Ilirski Čitaonici. Da se bolje razumemo, je treba naglašati tudi taka dejstva, kakor n. pr. tudi to, da je dobila «Matica Česká» kakor vse druge Matice, svoje ime od Matice Srbske, osnovane l. 1825. v Budim-Pešti, potem prenesene v Novi Sad. Kako je bilo Čehom res do slovanske vzajemnosti, dokazuje tudi to, da so bili v Čitalnici praške Besede že prvega leta tile časniki in časopisi: Novine slavonsko-horvatsko-dalmatinske, Zora Dalmatinska, Srpske Novine in Podunavka.

L. 1848. je dovelo v Prago na slovanski shod, prvi vseslovanski parlament, sklican proti nemškemu v Frankfurtu, najimenoitnejše predstavnike jugoslovanstva, posebno mnogo Srbov, med njimi Vuka Karadžića, Gj. Daničića, P. Stamatovića, dr. Subotića, in Hrvatov, med njimi bar. Dragutina Kušljanja, M. Prico, A. Brlića itd. Drugi podpredsednik celega shoda je bil Stanko Vraz. Seje shoda so se vršile na Žofinu, ali priprave zanj v Mešťanski besedi, k je bila seveda tudi družabno središče jugoslovanskim gostom. Beseda pa je sprejemala tudi

deputacije, ki so se prihajale poslovit od odstopivšega cesarja Ferdinanda. Med državnimi poslanci nahajamo: Josef Rak, Abgeordneter für Illirien, kranjska deputacija pa se je do črke tako podpisala: Janez Guttmann, prvi mestni posvetavec inu poslanec od mestne srēne iz Lublanje na Krainskim, Fidelis Terpinz, Herrschaftsbesitzer aus Laibach, Karel Holzer, kupec inu poslanec iz Lublane v Cesárjou (!) prebivalše, Lambert Luckmann, glih to (!), Joh. Baumgartner, Handelsmann, N. G. Comdt.¹ und Deputirter aus Laibach, Micha (!) Smola, poslanc (!) v cesarjov (!) prebivalse (!). Prava slika takratnega slovenstva, še «kranjska špraha» je ohranjena v spominski knjigi «Měšťanske besede» v Pragi!

Zanimivo pa je tudi, koga «Měšťanska beseda» že l. 1849. ni smela sprejeti. Z Dunaja se je na pot v Prago pripravljala srbski general Kničanin, ki je l. 1848. prišel avstrijskim Srbom na pomoč proti Madžarom in je torej imel zasluge tudi za dinastijo in monarhijo. «Měšťanská beseda» je hotela «chrabrého bojovníka slovanského» slaviti nekoliko dni: poslati mu nasproti deputacijo, pozdraviti ga z bakljado, petjem in godbo in ga počastiti z veliko pojedino. Odbor in uradi so si sem in tja dopisovali in se dogovarjali, ali nazadnje je na Dunaju neki minister povedal Kničaninu pod roko, da si vlada njegovega potovanja v Prago ne želi.²

Ko se je začela zopet ustavna doba, nahajamo v spominski knjigi že l. 1861. zopet podpisana Slovenca dr. Lovra Tomana in dalmatinskega Srba Stevana Ljubišo, ki sta kot poslanca državnega zbora prišla k pogrebu Pavla Šafařika. L. 1863. je bil v Pragi škof J. J. Strossmayer in ves svoj svobodni čas porabil za občevanje s člani «Měšťanske besede». In tako je «Měšťanská beseda» pozdravljala večkrat med svojimi slovanskimi gosti tudi Jugoslovane, posebno kadar so Čehi slavili svoje velike kulturne uspehe. Ko se je odprlo Národní divadlo l. 1883., je na sijajnem banketu pod predsedništvom dr. Fr. Riegra napil njegovi bodočnosti ravnatelj zagrebškega kazališta Mandrović, iz Ljubljane pa je prvokrat govoril Ivan Hribar. L. 1884. je pripeljal Jugoslovane poseben gledališki vlak iz Zagreba; l. 1891. je gostila «Měšťanská beseda» Srbe, Hrvate in Slovence, ki so prišli na jubilejno razstavo, l. 1895. Slovence in Hrvate, ki so si ogledali narodopisno razstavo. Ob stoletnici Fr. Palackega so se l. 1898. zapisali v spominsko knjigo dr. Ante Trumbić kot «Hrvat iz Dalmacije», Juraj Biankini itd., tudi štirje Slovenci. V našem stoletju so jugoslovanske goste privabili v «Měšťansko besedo» sokolski zlet l. 1907. in posebno vsesokolski zlet l. 1912.

Naša akademična mladina, katere je v zadnjih letih v Pragi na tisoče, je že davno rada obiskovala praške visoke šole, kolikor je mogla. V dobi absolutizma sta šla dva Slovenca v Prago peš iz južne Štajerske; eden je bil Josip Žitek, ki je v začetku služil na srbski gimnaziji v Karlovcih in potem v Ptuju (tam mi je kot moj učitelj pripovedoval o tem potovanju), dokler ni bil izgnan v gornještajersko Ljubno, drugi Luka Zima, ki je ves čas služil kot profesor na Hrvatskem in zaslužno deloval za znanost. V 60. letih za srbsko «Omladino» po besedah Jovana Skerlića ni bila Moskva slovanska Mekka,

¹ T. j. National-Garde-Commandant.

² Gl. Památník Besedy Měšťanské v Praze na oslavu padesátileté činnosti spolku. Sepsal V. Schwarz, 1896. Str. 22.

ampak Praga in tu so se učili tudi Hrvati, kakor A. Šenoa, Tadija Smičiklas i. dr. V večjem številu prihajajo v Prago Jugoslovani zopet od l. 1895., kar je imelo skoro dobre posledice za njih kulturo in politično življenje. Naše dijake je «Měšťanská beseda» vedno rada in lepo sprejemala, slovenska in hrvatska akademična društva so imela v nji tudi svoje sestanke.

Nekaj besed je treba še posebe povedati o Slovencih. Nas je s Čehi zvezala že narava, ki nas je postavila na skrajni zapad, Čehe na severu, nas na jugu. Bili smo si torej vedno najbližji že od časov Dobrovskega. Razumljivo je torej, da so bili Slovenci večkrat gosti Měšťanske Besede od njenega početka pri raznih prilikah, ki sem jih že omenil. Posebno velika je bila udeležba pri gledališkem vlaku, ki je pripeljal Slovence in Hrvate še l. 1885. iz Ljubljane, Trsta in Zagreba. Pri genljivi ločitvi v «Měšťanski besedi» so klicali takrat Čehi: Na shledanou v bílé Lublani. In res, l. 1887. je poletelo 512 Čehov v Ljubljano, na Blejsko jezero, dalje v Postojnsko jamo in v Trst, kamor jih danes Slovenci ne bi mogli več povabiti; upajmo, da tudi Čehi ne bodo pozabili, kar so takrat v Trstu «pohřichu seznali, do jak smutného podruží pánovitých vetřelců vlašských dostal se tu mírumilovný národ slovanský».³ Da se utrdijo češkoslovenske zveze, se je ustanovil «Českoslovinský spolek», ki je imel svoje podstrešje v «Měšťanski besedi». Tukaj se je zbiralo od l. 1897. tudi Slovensko Planinsko društvo in njegova zaslužna češka podružnica (v letnem poročilu za l. 1898. se imenuje Alpinský spolek).

Živahni stiki med Čehi in Slovenci so bili venčani ob petinsedemdesetletnici «Měšťanské besede», katere izredni občni zbor je 30. januarja t. l. imenoval za njenega častnega člana Ivana Hribarja zaradi velikih zaslug, ki si jih je pridobil od davnih časov, posebno pa kot upolnomočeni minister in poslanik našega kraljestva za zvezo s češkim narodom in češkoslovaško republiko. To ni mala čast, ki je zadela Ivana Hribarja kot prvega Slovana, kajti živa častna člana «Měšťanske besede» sta bila v tem času samo Masaryk in Jirásek.

Jugoslovani so torej v praški «Měšťanski besedi» stari znanci, ali bivali so vendarle njeni redki mili gosti, v bodočnosti pa hočejo biti v nji doma, svoji med svojimi. Ostanajo zvesti spominu svojih velikih prednikov in sledijo primeru svojih najboljših mož, ako se tesno združijo v eno veliko in složno jugoslovansko rodbino v Pragi in ako se oklenejo bratov Čehov, da skupno delujejo v duhu slovanske vzajemnosti za najožje in najlepše zveze med češkoslovaško republiko in Jugoslavijo na vseh poljih. To je koristno in bolj potrebno za oba naroda, nego se navadno misli.

Dobro pa bo, da se po praškem primeru uredijo povsod zveze med Čehoslovaki in Jugoslovani. Naravno je, da se Čehi in Slovaki shajajo tudi v Jugoslaviji, kakor to delajo povsod na svetu, ali v okviru odličnih domačih društev. Kjer pa imajo velike naselbine, kakor na Hrvatskem in v Vojvodini, pa ne bo nesreče, ako pridejo Hrvati ali Srbi tudi pod streho Čehov in Slovakov.

³ Památník (gl. g.), str. 139. V prevodu: žalibog spoznali, do kako žalostnega najemništva gospodujočih vsiljivcev laških je prišel tu miroljubni narod slovanski.

M. Murko.